

խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Ցայտարարություններն ընդունում են ամեն լեզուներով: Ցայտարարությունների բառին 2 կ., բեկյամների համար կրկնապատիկ:

Էդպէսով Սր-Սարգիսը քարը մնի, դու-
րը մէջէն միջոցաւ կ'առնիւր սաւնի:

ԲՐՈՆԻԿՈՆ

«Ռուսաց գործակալութիւնը» Գ. Պոլսից, յունուարի 11-ից հետադրում է. «Երկէկ աղանութեան փորձ կատարուեցաւ մի հայ յայտնի բանկիրի (?) կեանքի գէտ: Բանկիրը վերադարձաւ է»:

Նոյն գործակալութիւնը հետադրում է, որ Բիթլիսի վիլայէթի երեք տեղեկներ յունուարի 3-ից խուլիսայով հրահանգեցին 71 հոգի, որոնցից 49-ը մեռել են:

Թէշանից (Անդրկասպեան երկիր) մենք հետեւեալ նամակն ենք ստացել, որի մէջ անտարժայէ, բայց սրտաշարժ բառերով նկարագրուած է թէ ինչպէս են կատարուել Քրիստոսի ծննդեան և Մկրտուելեան տօնը յունուարի 6-ին անդույն 8 հոգի պանդուխտ հայերը:

«Մի ամառի դաշտավայր է այս, ուր տարբեր են 8 հոգի պանդուխտ հայերու: Այլ քահանայ ունինք, ոչ եկեղեցի: Յունուարի 6-ին «շնորհաւոր ծնունդ» և Մկրտուելի թէշան գետի ափը: Մի փայտէ խաչ շինեցինք և մի սեղան, սեղանի վրայ շարեցինք պղնձէ արեւներ, մէջ խաչի ծիսեցինք, կողմերին մում վառեցինք ու շարեցինք աղօթքի: Երկու ժամ տեղի մեր աղօթքը: Յորդանանի երկր երկրով խաչը շուրջ գցեցինք: Օրհնութեամբ շուրջ ցանցեցինք իրար վրայ, ոտներ էլ ընկան գետը յաղացան: Խաչ-կողային էլ ա. Գրգիան: Մի-մի բաժակ օրհնութեամբ շուրջ առանք, գնացինք ճաշի տեղեցիներ: Եւսինքս մի հոգի, մի սքրտ էինք գարձած: Յման չարտի մոռանաւոր այդ օրը»:

Գովառի կառավարչապետի խորհրդի մէջ, յունուարի 18-ին, ինչպէս լսել է «նով. Օթ»-ն, ի մէջի այլոյ խնդրէ է քննուելու Թիֆլիս քաղաքում գերապետական աստուծոյ դպրոցը բանալու, որի նպատակը պիտի լինի ուսուցչները պատրաստելու Եւրոպական լաւագոյն համար: Բայց զբաղեց, մի խնդրէ էլ քննուելու է գնահատական դպրոցը բանալու մասին, որ պիտի ունենայ 60 աշակերտ:

Յունուարի 25-ին Բաղու քաղաքում գրիտուրական ժամանակագրութեան դատարանը:

մամբ, սակայն ժողովուրդը յաղթանակեցինք ընդդէմ արաքսեց եկեղեցուց:

Չաղը լճի մօտ աւերուած է վերական մի եկեղեցի և քարերը անկող տեղափոխուած: Սղնախի նշանաւոր բերդը համարեալ ամրոցային աւերել և քարերը յափշտակել են: Նոյն տեղի հայոց հին գերեզմանատան վաղեմէն արձանագրութիւններ են գտնուած:

Լուսի բերդի բոլոր վրական արձանագրութիւնները կտրուած են. . .

Եւ այն, և այն: Եթէ կամենայիք քրքրել հին լրագրերը և մտածելիք մանրամասն կերպով առաջ բերել բոլոր աղանգագրութիւնները, այդ նորերով վաղեմիներ սկսեալ գործութիւններ թիւր կարելի էր շարունակել անվերջ: Եւսինքս, և դարձեալ աւերուած, և վերջ ու ուսման չունի այդ աւերումը. . .

Սակայն ուր է իշխանութիւնը, իրաւունքը, ուր է նոր պաշտպանութիւնը, որ արժանի է պաշտպանութեան. . .

Իշխանութիւնը գտնուում է հայերի ձեռքում, ձայներին տիրացող դարձեալ նրանք են, իսկ պաշտպանութիւնը. . .

այն գործարարութիւն է միայն յօդուտ հայ շահերի. . . Ինչ մասին որ ես գրում եմ, ամենին յայտնի է, ամենին վերագրուեցում է, սակայն մասնի մէջ կարող են երևան գալ միայն զրա բեկորները, և այն էլ միմիայն վրական թիւրթի մէջ: Եւսինքս ուսու լեզուով հրատարակուող հայոց թիւրթիւր իրենց հետեւ են պահում այդ անսակ խնդիրներին, իսկ ուսուական միակ թիւրթիւր, «Կալկադ», իւր գլխին կարծեալ ունենալով պարտքը նշանակաւ կամեալով Գովառի Գովառի, իրաւունք չունի այդ հարցերը չօշափելու: Այն յօդուածները, որոնք վերաբերում են այդպիսի անպատշաճ խնդիրներին, առանց պարտաւորութեան արգելում են, ի նկատի ունենալով, որ դրանք պատահական են ձգում ժողովրդների մէջ: Մինչդեռ նենգամտութիւնը աւելի ու աւելի է յառաջանում, որը, թիւրեալ իրաւունքային ապագայում լինել պարտաւորութիւնները միայնով մի հանդէպ:

Եւ միմիայն այդ ամենը պիտի կարողանայ շարունակուել անպարտաւոր: Միմիայն ուղղափառ կրօնի պաշտօնականներին թող չի պիտի տրուի ուղղափառ երկրում ուղղափառ եկեղեցին դաւանելու:

18 դեկտ. 1895 թ. Թիֆլիս:

Եւ միմիայն այդ ամենը պիտի կարողանայ շարունակուել անպարտաւոր: Միմիայն ուղղափառ կրօնի պաշտօնականներին թող չի պիտի տրուի ուղղափառ երկրում ուղղափառ եկեղեցին դաւանելու:

18 դեկտ. 1895 թ. Թիֆլիս:

դաւանութեան արտայայտութիւն է:

Եւս, այդ ամենը ճշմարտութիւն է, սխալ ճշմարտութիւն, որ վերաբերում է ոչ միայն Ռմի Գահանայի մատնացող արած կողմերին, այլ և ուրիշ շատ անդերի, Եւրոպական ամբողջ աշխարհութեան: Այլ թէ Գուրի, ձորերի վերին մասերում, մինչև Գարս և Զրդուստ միայն, ուր քրիստոնէութեան հնագոյն քաղաքները յիշատակարաններ լինելով ըստ վերաբերեալ հանգուցալ Գ. Բակրատէի բացի վրացիներից ուրիշ ոչ մի լեզուով արձանագրութեան չեն եղել. . . այլ և մեր ուղղափառ երկրի ամենաներքին մասերում կեդրումը կատարում է իւր գործը: Գահանուն են եկեղեցիները, սրբութիւնները յափշտակում, արձանագրութիւնները ոչնչացնում, սեղան գրեթէ ուրիշներ, մինչև անգամ դամբարանները, նշնեցեալների այդ կացաններին իսկ ազատ չեն այդ ընդհանուր շարքերից:

Գահանուն էր ապացոյցներ: Ով չէ իմանում, որ Թիֆլիսի միջանի եկեղեցիները, որ ուղղափառութեան էին վերաբերում մի ժամանակ, այժմ նրանք չեն այլևս. . .

Գահանուն է նմանապէս, թէ Թիւրթի նշանաւոր վանքը, որ ընդամենը միջանի վերա հետադարձութիւն ունի Թիֆլիսից, գտնուում է ոչ—ուղղափառների ձեռքում. . .

Եւսինքս յայտնի է, որ Վարդաշէնի. . . Երկրի եկեղեցին յափշտակել ու իւրացրել են:

Ստանդարտի Սիւնի եկեղեցին արդէն նշանակաւոր վանքը, որ ընդամենը միջանի վերա հետադարձութիւն ունի Թիֆլիսից, գտնուում է ոչ—ուղղափառների ձեռքում. . .

Եւսինքս յայտնի է, որ Վարդաշէնի. . . Երկրի եկեղեցին յափշտակել ու իւրացրել են:

Ստանդարտի Սիւնի եկեղեցին արդէն նշանակաւոր վանքը, որ ընդամենը միջանի վերա հետադարձութիւն ունի Թիֆլիսից, գտնուում է ոչ—ուղղափառների ձեռքում. . .

Եւսինքս յայտնի է, որ Վարդաշէնի. . . Երկրի եկեղեցին յափշտակել ու իւրացրել են:

Ստանդարտի Սիւնի եկեղեցին արդէն նշանակաւոր վանքը, որ ընդամենը միջանի վերա հետադարձութիւն ունի Թիֆլիսից, գտնուում է ոչ—ուղղափառների ձեռքում. . .

Եւսինքս յայտնի է, որ Վարդաշէնի. . . Երկրի եկեղեցին յափշտակել ու իւրացրել են:

Ստանդարտի Սիւնի եկեղեցին արդէն նշանակաւոր վանքը, որ ընդամենը միջանի վերա հետադարձութիւն ունի Թիֆլիսից, գտնուում է ոչ—ուղղափառների ձեռքում. . .

Եւսինքս յայտնի է, որ Վարդաշէնի. . . Երկրի եկեղեցին յափշտակել ու իւրացրել են:

Ստանդարտի Սիւնի եկեղեցին արդէն նշանակաւոր վանքը, որ ընդամենը միջանի վերա հետադարձութիւն ունի Թիֆլիսից, գտնուում է ոչ—ուղղափառների ձեռքում. . .

Եւսինքս յայտնի է, որ Վարդաշէնի. . . Երկրի եկեղեցին յափշտակել ու իւրացրել են:

Ստանդարտի Սիւնի եկեղեցին արդէն նշանակաւոր վանքը, որ ընդամենը միջանի վերա հետադարձութիւն ունի Թիֆլիսից, գտնուում է ոչ—ուղղափառների ձեռքում. . .

երտպական յղագրութիւնը բունդատեցին զԹուսիս տպագրական օրինաց վրայ առաւելագոյն հակողութիւն բանեցնել. . . Գրում է մի հեղինակ: 1847-ի վերջերին «Գովառ» արդէն դադարեց իր «Գովառ»-ից յետոյ մինչև «Մեղու հայաստանի» լրագրի երևան գալը մի նշանաւոր հայ լրագիր չերեցաւ:

Q.

ՀԵՏԵՐԸ ԵՒ ՈՒՂՂԵՐՈՒԹՅՈՒՆ ԶԵՆԵՐԸ

ԳՈՎԱՐՍՈՒՄ

(«Մեղու. Վեղմուտ» № 6, 1896 թ.)

(Վերջ, տես «Նոր-Դար» № 9)

Հաս հետաքրքիր բաներ կան քահանայի նամակների մէջ. սակայն ասուածները արդէն իսկ բնական են խորհրդագրութեան համար. . . Եւսինքս է, այդ բնական չէ, նախատական է այդքան անտարբերութեամբ հրաժարուել այն սրբութիւններից, որոնց ամեն մի քար մեր պապերի արքանով է հաստատուած, —գործարարութեամբ բացահայտում է նա, —աւելի ամօթալի կըլինի, երբ եկեղեցիները բոլորովին կըրկուցնեն, երբ մեր սեփական եկեղեցիների մէջ աղօթելու համար, գուցէ և հարկի ենթարկեն մեզ, ինչ որ պատահեց Երուսաղէմում:

«Որ ունեցի ականջս լսելոյ լուրից»: —Բայց միմիայն դաւանեցանք չէ այդ ամենը: «Եւ Ռմի քահանայ» անունը երևաւ կայսեր անուն չէ արդեօք: Երաբար անտարբերութեամբ չեն այն ամենը, ինչ որ նրա անունից պատմում է—կարող է հարցնել ընթերցողը:

—Այ, դաւանեցաւ չէ, առապելներ չեն, և ոչ էլ չափազանցուած փաստեր: Այ, այդտեղ էլ նկատուում մինչև անգամ մասնաւոր գէպերի ընդհանրացում: Հեղինակի ասածները ամենին էլ զուտ իրականութիւններ են, որոնց ճշմարտութիւնը արտայայտում է մի բանի մէջ, այդ գիտական խեղճ հովիւ երևալայական անձնագրութեան չէ, որը, ինչպէս և հոռւին Երուսաղէմի Երուսաղէմի անկողնի վրայ նստած, ողբում է իւր նախահայրերի մեծութիւնների տխուր բողոքի վրայ: Նրա արտաստեղծելն ու մեղ բողոքի ուղղութեամբ արտաձայնելը—այդ ամենը իսկական, անխաղաղ:

—Եւս անըմ ա չէյ, ես իմ Աստուծո՛ր. . . իմ են գուր տեղը կարում, մարդիկ բանց մեղքերը լցում. պատասխանեց պատմին ու բաւական զբաղում:

Երդէն գիշերում կէս էր: Միւսի վրայի մոմերը մարել էին և կրակի չեղջիւր մեծ-բակայի էր: Եւսինքս Նաւարիով քնեցին նահապետական խաղաղ յարկի տակ:

(Գրաբանական)

Սրկ. Յ. ձուրուսեան:

ԹԵՐԵՆՆԵՐԸ ԽՈՐՀԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՆԴՈՐՈՒՄ

ԲՅՈՒՆ Կահան. Երզնկայի. Հիպոտոկի. մասն Ե. արուստական. քան. Թիֆլիս, 1892. Մասն Ե. Եւսինքս հիպոտոկի. 1895 (Երուսաղէմում «Մեղու»-ից):

Բոլորովին իրական է այն կարծիքը, որ մեր դարը հոգի ձեռքով բռնած ճշմարտ է զիմում գէպի առաջ: Մարդ անեղով գրականութեան մէջ, գրում է որ մարդկային մի երկրայ կեանքն անգամ անբնական է անտանձնալ ընդարձակութեան մէջ գէպի ամեն կողմը լողալու: Այս անկարելի է, և մենք բնականաբան ենք լուսաւորութեան տուած արդիւնները վայելելով, ուստի և զիմենք, որ շատ խնայողաբար պէտք է գործարարներ մեր ժամերը, եթէ կամենում ենք մեր գործածից ու կարգապահութից համապատասխան օգուտներ լուսաւոր: Քանի քանի խնդիրներ են

15 սեպտ. 1847 թ. Եւսինքս. քանակ որ առ Մայիս:

Երկրորդ երեսի սկզբից համարեալ մինչև երրորդի վերջը «Գովառ» այս համարի մէջ տեղ է բռնում մի մեծ գրութիւն, ուսանաւորի ձեռով «Վիճարանութիւն ի վերայ սիրոյ»: Այս ուսանաւորի մէջ «Վիճարանութիւն» և «Մեղու» միմիայն չեն վիճում են սիրոյ վրայ: Տեսնենք ինչ է ասում ուղղափառ իւր խօսքերի վերջում.

Ձրորդուն ժողովուրդը, պատական, քաղաք, փլանին ապարանք, 2քանան պատմութիւնը, կործանել իշխանը, ազգաց փառք, պարծանք, Ո՛հ, տկար են բանքս, ոչ կարեն բնաւ լինել վրաստան, Յատկութեանց սիրոյ, որ գործ է լեզուի ձուռում, պիքնարան. . .

«Նոր-Դար»-ի էջերը չեն ներում երկար խօսելու այս ամենի մասին: Փակենք ուրեմն մի մի օրինակ էլ բերելով «Խառն Լուր»-ից որ հետեւում է սիրոյ վիճարանութեանց: Խառն լուրերի բաժնում անդաւորեալ են քանի մի ժամանակին հետաքրքրող քաղաքական լուրերի հետ և դանդաղ արաստովոր լուրեր ու տեղեկութիւններ, որոնցից առաջ ենք բերում երեքը.

Բիւրլա. Երբ ուն նհար և փախ և անձամբ փորքիկ եմուտ ի չողնեալ մի նաւել ուրեք: Ի հասանել ճաշու նստաւ ընդ այս ի սկզբն, բայց ոչինչ իւրը մարթնան յաղցուցանել զայն: Չարհորհալ նաւապան ի շատակերութենէ առն, ետ նկարել դպաստիկ նորա, փութալով ի վէմ և տպել առաքել ամենայն պանդապաս, զի դոյզ լիցին մեծանել գնա ի նկարս ի պանդուկ իւրեանց:

Բրուստա. — Մարեքայ Բերլին քաղաքի մօտին ի տուն միոյ իշխանի և ասացին ցմառայն, թէ անտուտեղն առաքեալ զմի գործարար դուռն գալստ ազգի ազգի ծագիմամբ փառն տօնախմբութեան նորա, որ ի փառի անդր: Ծառայի միամտութեամբ հաւատաց նոցա, ի գործարարի նոցա դուռնէ պակասեցան ծագիւնը, փառն որը և նստան ծառային զբաւս զի փութացի բերել ի փողոցայ այնու ծագիւնը, իսկ քաղաքի կողմագեցին գամենայն տունն և գնացին և ծառայն որ երեք ծագիւնա, եղիս գտունն մեկի յամենայն ընչից:

Սպանիա. — Սպանիայի աւազակ ռաիւն դուրդուրեալին տալ վիլայական նոցա, գորս կողմերին ի ճանապարհի առ ի գիծ մնալ միւս անգամ յափշտակութեան: Եթէ կապալանք միւս անգամ անկցի ի ձեռս գողոց և ցուցցի դիւր վիլայական (աստուտա), ի նայուց սիրով ընկեալ արձակեցի ասանց իրքի վրասուց: Եւսինքս պատմէ ուրեք մի ի միւս լրագիր:

Վերսալէ. — Ասացինք որ Թիֆլիսի անդրանիկ լրագիրը «Գովառ» չարաթիւրերը երկար չանց. «1848-ին

ա նրանց ու տեղեկներ քարացրել: Էն թիւրերը չունի օրս էլ վաղեմից միջանի չուան հետեւ քարացած են կէս ճամպին: Իմացար, բանց գործութեան տէր ա Սր-Մարգար. . .

—Հա, էս էլ բանց. ամա մի բան էլ մնաց, տասի ջան, ընչի տասա ու քնի: Բու վրացիք ինչ են արել նրան, որ նրանց էլ ա խեղճ ձեռով. . .

—Հա, վրացիք էլ մի օրին են խաղացել Սր-Մարգարի գլխին: —Մըհա, մի ձմեռ ժրմանակ, Սր-Մարգար տասնուհորս բնկերներով գնացել ա վրացոց աշխարհը, մի մարդի տան դոնդը բլի: Ընտել հաւատանք խօսք են բաց արել զրից արել: Ս. Մարգարն ու իր բնկերները վրացոց հաւատք փառել (ժողով) են, իրանց հաւատք գովել, էնպէս, որ էն տան վրացիքը չիմ հայ են դառել: Էտ խաղարն էն քարան իմացել են թէ չէ՞ թիւնդ վրացիք իրար իմաց են տաւել ու կատարած, փրփրած վրայ են թիւրերը Սր-Մարգարին թիւր ու թիւրանք խաղարն: Նոր բնկերներին չիմենուն էլ անմեղ տեղը կտորէ: Ղուտ ա. Մարգար մի մի ձեռն ու քանի գիշեր թիւրի պատուիս, մի քանիսի շիւնքը թիւրցի, փախել ու միւսնալով արել Աստուածուն, որ ամեն տարի էս ժրմանակ քանախաղ չողում ու բուր անի՞ չաչ վրացոց ձեռնի տակին ածի ինդրի, կտորէ: Էն ա էն վախիտից գլխն ա, որ Աստուած ամեն էս պատին ա. Մարգար իսկիւն համար վրացիք ա խեղճ. . .

անոր ենք, որ այդ Տանապարհը պիտո
 ական էլ է։ Ի հարկէ, յաւ է ձեռք բե-
 ւել ամիսամսաւի կոյս հաւաքի փո-
 տարէն զերեւականի հասկացողութիւն
 թէն անկատար լինի այդ և հիմնուած
 իրացի նմանութիւնաց (սակալոյիս) վը-
 րաբ։ Եւ ուրեմն մեր թիթիստիկ նիւ-
 թապաշտենիք պէտք է անգիր անեն
 աստիճանական առածը *non ridere, sed
 intelligere*» և ամաշին։ Բժիշկը գեոհա
 իւր յապարդ է իւր նպատակը ձեռքից չսալ և
 նմանապէս, որ ինքը բժիշկ է. սակայն
 առ կըրէ չպէտք է տեսնայ, որ ինքը
 իր հիւանդութեան հետ զործ աւել, մի
 սիւսիւանդութեան, որ նման է թարախա-
 րայ իւրցի և հզնածածկ կամ պէտք է
 աստուծացնէ և կամ հիւանդին մահաց-
 ւէ։ Եւ ամեն պատեհական հասկացողու-
 թիւն յոյց է սալիս, որ այդ հզնածա-
 րի դէպք օրով Տանապարհն է կըր վըս-
 րանի Բայց ի հարկէ, քիչ չին ինքի և
 ամբիշինքը, որոնք այդ ուռցցը փոխա-
 րայի ստուգութեան նշան համարելու,
 ինքանցի ծաղը ու ծանակի դարձնեն
 իրենց չարախիւրդութեան համար։ Մա-
 յայն ինչ էլ որ լինի, իւրցի օրըստօ-
 րեական հասնեն ու թաթախարակա-
 րայ տանելու է դէպի ստուգութիւն։
 Ուրաքանց չարախիւրդանքի փիլիսոփա-
 ւութիւնը։

(Կարգադրամակուի)»

Խալկ.

